

Egy modern kori Don Quijote

– avagy beszélgetés Pustay János professzorial

Pustay János neve korántsem idegen nyelvészeti s nem nyelvészeti körökben egyaránt. A szombathelyi születésű professzor 1972-ben fejezte be tanulmányait az ELTE Bölcsészstudományi Karán, magyar-orosz-finnugor szakon. Tanulmányai befejeztével az egyetem Finnugor Tanszékének oktatója, később pedig a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola főigazgatója, Uralisztikai Tanszékének vezetője lett. 2008-ban megalapította a Collegium Fenno-Ungricum elnevezésű kutatóintézetet, melynek célja többek között a finnugor nyelvek és népek ismertebbé tétele, a finnugor népek közötti kapcsolatok erősítése.

Lelkiismeretes munkáját több nívós díjjal is értékelték. A magyar felsőoktatásban végzett munkáját 1997-ben Apáczai-díjjal jutalmazták, 2008-ban átvehette a Prima Primissima-díjat, 2010-ben pedig a finnugor népek felemelkedéséért végzett tevékenységéért a Finn Oroszlánrend 1. osztályú lovagja kitüntetését.

Beszélgetésünk alatt szó esett a finnugor nyelvutatról, arról, hogy miért érdemes finnugrisztikát tanulni, s mindezek mellett a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetemről is, amelynek a professzor úr már hat éve oktatója.

■ Korábban úgy nyilatkoztál, finnugristaként úgy érzed magad, mint a reménytelen ügyek ügyvédje, mint egy modern kori Don Quijote. Hogyan fogalmazódott meg Benned a gondolat, hogy a finnugor népek kultúrájának ápolásával foglalkozz?

■ Pályafutásom kezdetén főként szamojéd nyelveket vizsgáltam. Később a finnugor (uráli) nyelvcsalád kialakulásának kérdései

foglalkoztattak, s ez a téma izgat mind a mai napig. Bizonyos fordulat akkor következett be tevékenységemben, amikor 1992-ben – a Szovjetunió felbomlását követő eufóriában – Oroszországban, a Komi Köztársaság fővárosában, Sziktivkárban megalakult a Finnugor Népek Világkongresszusa (rövidítve: FNVK) elnevezésű szervezet, melynek célja, hogy a finnugor népek együttműködését segítse kulturálisan, gazdaságilag és politikailag. Létrehozták a FNVK konzultatív bizottságát, amelyben minden finnugor és szamojéd nép, a legkisebbtől a legnagyobb létszámúig képviselteti magát. A konzultatív bizottság munkáját a négy – egy-egy észt, finn, magyar és oroszországi finnugor – tagból álló koordinátori tanács irányítja. Mindkét grémium évente kétszer ülésezik, s tárgyal az aktuális feladatokról. Magát a kongresszust négyévente hívják össze, s ezen részt vesznek a finnugor nyelvű államok – Észtország, Finnország és Magyarország – államfői, valamint, ha a kongresszust Oroszországban tartják, az orosz elnök is. Ennek a szervezetnek a munkájába csöppentem én bele az 1990-es és 2000-es évek fordulóján mint a koordinátori tanács – és így automatikusan a konzultatív bizottság – tagja. 2003-ban felkértek, hogy a 2004-ben esedékes, Tallinnban rendezendő kongresszuson tartsak plenáris előadást a finnugor népek és nyelvek jövőjéről. A mintegy 800 – többségében oroszországi finnugor és szamojéd népet képviselő – résztvevő, köztük köztársasági elnökök előtt tartott előadásom politikai botrányt váltott ki, az orosz nagykövet diplomáciai következményekkel fenyegette meg Magyarországot (amiért két nappal később az orosz külügyminisztérium elnézést kért), s mindezt azért,

mert azt mertem kijelenteni, hogy a finnugor és szamojéd népek erős oroszosítási hatásnak vannak kitéve, s nyelvük egyre inkább visszaszorul. Mádl Ferenc köztársasági elnök úr védett meg a magyar sajtóban, az érintettek nagy tömege gratulált, hogy végre valaki kimondta, mi az igazság, de politikusaik elfordultak tőlem. Valószínűleg az előadás hatására kértek fel, hogy legyek konzulense az Európa Tanács számára az oroszországi finnugor népek helyzetéről írandó jelentésnek, s így kerültem kapcsolatba az Európa Parlamenttel is. A magyar, észt és finn EP-képviselőkkel számos érdekes programot valósítottunk meg Brüsszelben és Strasbourgban. Ennek köszönhető az az EU-s támogatás is, amelyből három évvel ezelőtt finanszírozhattunk egy terminológiai programot. Ennek keretében öt oroszországi finnugor nyelven (erza, komi, mari, moksa, udmurt) elkészült 10 iskolai tantárgy terminológiai kisszótára, azaz 50 kiadvány. A projekt célja, hogy a terminológiai szótárak alapján minden tantárgynak megírják az anyanyelvű tankönyvét, s jó 50 év után újra bevezessék valamennyi tantárgy anyanyelven történő oktatását. Visszatérve a kérdésre: ez a plenáris előadás alaposan megváltoztatta tudományos tevékenységem irányát. Két évvel később megírtam a *Nyelvével hal a nemzet* című könyvem, amelyben – 90%-ig oroszországi forrásokra hivatkozva – be tudtam bizonyítani, hogy a plenáris előadásban elmondottak – a vádakkal ellentétben –, sajnos, hűen tükrözik a valóságot.

■ 2010 novemberében a Finn Oroszlán Lovagrend I. osztályú érdemrend kitüntetésben részesültél. Mit jelent számodra ez az elismerés?

■ A kitüntetést a finnugor népek érdekében végzett tevékenységemért kaptam a Finn Köztársaság elnökétől. Azért örülök neki, mert nemzetközi szinten is fel- és elismerték munkámat. A kitüntetés, ahogy ilyen esetekben mondani szokás, további munkára sarkall.

■ **Tevékenységed rendkívül széleskörű. Szerteágazó nyelvészeti munkásságod mellett 2005-től hét versesköteted is megjelent magyarul, ezenkívül három idegen nyelveken. Tudom, nem helyénvaló a kérdés, s egyértelmű választ nehéz rá adni, de mégis teszek egy kísérletet: nyelvész vagy irodalmár? A kettő közül melyik terület áll egy kicsivel közelebb hozzád?**

■ A nyelvészetet professzionista módon művelem – legalábbis remélem –, az irodalmat, legyen az versírás vagy próza, ezen belül tárca, fontos hobbi-tevékenységként. Hozzáteszem még, hogy szívesen fordítok is – leginkább a finnugor népek irodalmából, népköltészetéből. Abban bízom, hogy ez a két terület szerencsésen egészíti ki egymást. A nyelvvel való foglalatosság erősen hat verseimre és prózáimra, kedvelem a szavakkal való játékot, akár a szavak kifacsarását is, aminek révén a gondolatok is egészen más dimenzióba kerülnek, a normálistól eltérő hatást válthatnak ki az olvasóban.

■ **A költészet napja alkalmából április 9-én „rendhagyó irodalomórát” tartottak Dunaszerdahelyen, a Neratovicei téri Magyar Tannyelvű Magán Szakközépiskolában. Az eseménynek Te is vendége voltál, a résztvevők előadásokban meghallgathattak néhányat a 12 legszebb magyar versből. A magyar nyelv tanáraként mi a véleményed, milyen szerepet tölt be napjainkban az irodalom a fiatalság körében?**

■ Aznap nem csak az iskolában, hanem a dunaszerdahelyi Arthe Caféban a Szlovákiai Magyar Írók Társasága által szervezett rendezvényen is volt fellépésem, amelyen már Fűzfa Balázs egyetemi docens irodalmár barátom is részt vett, aki érdekesítő előadást tartott az irodalomnak a társadalom életében betöltendő szerepéről. Egyszersmind ő *A 12 legszebb magyar vers* című grandiózus projekt kiötlője és megvalósítója is.

A 12 legszebb magyar vers program egyik legnagyobb eredménye, hogy

a verseket 600-1000 diák mondja el egyszerre a vers tartalmának helyszínén vagy a költő szülővárosában, s ez mind nekik, mind a hallgatóságunk katartikus élmény. A fiatalok is igénylik ezeket az élményeket. Csak azt a módot kell megtalálni, hogyan közvetítsünk köztük és az értékes irodalom között. Ebben módszertani paradigmaváltásra van szükség, s ennek avatott mestere Fűzfa Balázs. Ugyanez volt az én élményem is az iskolában, ahol a nagy létszámú hallgatóság lélegzetvisszafojtva hallgatta a magyar költészet gyöngyszemeit. Mint ahogy én is a diákok irodalmi körének József Attila életét bemutató műsorát.

■ **2008 óta a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Karának oktatója vagy. Miért éppen Nyitra mellett döntöttél?**

■ Nem én döntöttem, felkértek, s én örömmel elfogadtam. Folytattunk egy-két beszélgetést az egyetem, illetve a kar vezetőivel közös programok kialakításáról (akkor én még főállásban a Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központjában, Szombathelyen dolgoztam), aztán egyszer csak azt vettem észre, hogy Nyitrán is professzor lettem. Nagy megtiszteltetésnek fogom fel a lehetőséget.

■ **Karunkon a hallgatónak lehetőségük van finnugrisztikát tanulni. Teszem azt, én egy, a szak iránt érdeklődő hallgató vagyok. Milyen érvekkel tudnál meggyőzni, hogy úgy döntsek, ezen a szakon folytassam tovább tanulmányaimat?**

■ A finnugor szakot hagyományosan tipikus nyelvészeti szakként értelmezik, amelynek keretében a hallgató megismerkedik a történeti-összehasonlító nyelvészet nyelvcsaládunkra vonatkozó eredményeivel, a kutatás módszereivel, tanul finnül, valamelyest észtil is, valamint esetleg választ egy kisebb finnugor, szamojéd nyelvet, amellyel behatóbban is foglalkozik. Az utóbbi évtizedekben a finnugrisztikát már tágabban értelmezik: beletartozik az irodalom, a népköltészet, a történelem, a néprajz is. Persze, nagyon kicsi az olyan tanszékek száma, ahol mindezen területeknek rendelkezésre állnak az avatott művelői. Azonban a nyelvészetben belül is számos, a hagyományostól eltérő témakörben lehet kutatni, ilyen a nyelvtipológia, az areális

nyelvészet vagy a szociolingvisztika, nyelvészociológia. Az utóbbi években egyre inkább felismerik a nyelvfejlésztés, a terminológia fontosságát, mivel ezek szolgálják legeredményesebben a nyelvek fennmaradását. Márpedig az oroszországi finnugor nyelvek – a világ nyelveinek többségéhez hasonlóan – veszélyeztetett nyelveknek tekinthetők, egyre erősebb az orosz nyelv nyomása, a finnugor népekre pedig az oroszosítás, s így egyre csökken a magukat valamely finnugor néphez sorolók, illetve az adott finnugor nyelvet anyanyelvüként elismerők és használók száma. Ezek általános tendenciák a világban és a soknemzetiségű államokban, de ezt az asszimilációs folyamatot lassítani kell, s ha lehet, meg kell állítani. Ebben jelentős segítséget tud nyújtani a nyelvtudománynak a nyelvi tervezéssel foglalkozó ága. A nyitrai képzésben ezek az elemek is szerepelnek. Még egy érv a finnugor szak választása mellett. A szak keretében finnül és észtil lehet, sőt, kell tanulni. Mindkettő az EU hivatalos nyelve, s mindkettő a kevésbé használatos nyelvek (less used languages) kategóriába tartozik. Szükség van olyan szakemberekre, akik anyanyelvük és egy világnyelv (például az angol) ismerete mellett tudnak ilyen kevésbé használt nyelvet is. Ilyen ismeretek birtokában jó eséllyel pályázhatnak akár EU-s munkahelyekre is.

■ **Néhány éve Vlagyimir Putyin orosz államfő arról beszélt, Szentpétervár iskoláiban biztosítani kellene a finntanulás lehetőségét, Finnország keleti területén pedig több önkormányzat jelezte, hogy fontosnak tartanak bevezetni az iskolai oroszoktatást. Lehet arról tudni valamit, jelenleg hol tart ezen kezdeményezés megvalósítása?**

■ Van rá példa, de nem tudom, milyen intenzitással. Azt viszont tudom, hogy Finnországban, de hozzáteszem, Magyarországon is nőtt az utóbbi években az orosz nyelv iránt érdeklődők száma. Oroszország fontos gazdasági, kulturális és politikai tényező. Az orosz nyelvet és kultúrát tanulók, s az orosz valóságot megismerők révén kialakulhat egy olyan szakembergárda, amelyik képes lesz korrekt kapcsolatok ápolására a gyakran közveszélyes külpolitikát folytató Oroszországgal.

■ **Köszönöm a beszélgetést!**